

Kabre Sığmayanlar

Doç. Dr. Halil ALTUNTAŞ | DİB Başkanlık Müşaviri

Dünyalık olarak kaybedeceğimiz her şeye yeniden kavuşma, onu ya da yerini dolduracak bir benzerini elde etme imkânımız vardır. Servetimiz, işimiz, şöhretimiz, itibarımız, dostlarımız, çevremiz... Bütün bunlar elden çıkınca tekrar elde edilebilir. Ama can dediğimiz bir tek şeyimiz var ki onu yitirdiğimizde bir daha geri gelmesi mümkün olmuyor. Üstelik giderken bizi de götürüyor. Hayata ait bütün heveslerimizi, arzu ve isteklerimizi, hayallerimizi bitiriyor. "Daha dünyaya doymadan" koparıyor bizi ondan ve içindekilerden. Bunun için canımızın değeri ölçülemez. Onu kaybetme riski baş gösterdiğinde badireyi atlatmak için neyimiz varsa, gözümüzü kırpmadan elden çıkarırız. Yani dünya bir tarafa, can bir tarafdır. O yüzden, "önce can, sonra cihan" denilmiştir. Müslüman bu değer yargısından bir tek şehitlik makamı uğruna vazgeçer. Dünyaya ait bütün plan, kurgu ve beklentilerinin üzerine bir çizgi çekerek dünyayı yeni bir bakış açısıyla değerlendirmeye tabi tutar. Bu değerlendirmede artık eskisi gibi dünyevi ve geçici olanlar değil, zirvesinde ilahî rıza, cennet ve cemalin yer aldığı ebediyet dünyası değerleri yer alır.

Şehitlik bir kuru ölüm olgusunu çağrıştırmaz müminin algı dünyasında. Bir mübadele, bir değiştirmedir söz konusu olan; daha doğrusu değer biçilemez varlığını, canınızı satmaktır. Alıcısı Allah olan bir satıştır bu. Şüphesiz burada mecazi bir anlatım söz konusudur ve açılımı da "Allah yolunda savaşır, öldürür ve öldürülürler."dir. (Tevbe, 9/111.) Kısaca şehitlik can vermek anlamına gelse de ölüm anlamına gelmiyor. Can vermenin ölüm anlamına gelmediği tek durum budur. Beşerî yapımızın bir durup düşünmek zorunda kaldığı, kavramakta zorlandığımız ama iman yoluyla hallettiğimiz bir iştir bu. Can veren insan nasıl ölmez. Toprağın bağına aldığı ten ölmüştür. Çürümüş kemikler, topraklaşmış bedenler bunu söyledi bize insanlık tarihi boyunca. Ama ilahî haber, Allah uğrunda can verenlere ölmüş gözü ile bakmamamız uyarısında bulunuyor ve ekliyor: "Diridirler, fakat siz farkına varamazsınız." (Bakara, 2/154.) Demek ki ruhun bedende bulunmasının canlı olma hâlini ifade etmesi bizim şartlarımızla sınırlı ve algılanması da fiziki şartlarda mümkün değil. Bu konuda ne söylesek yorumdan öteye geçmeyecektir.

İstemek şehit olmak için yeterli değildir. Nasıplı olmak da gerekir. Hz. Peygamber'in, "müşriklere karşı Allah'ın kılıçlarından biri" diye nitelediği, ömrü cihat meydanlarında geçmiş olan Halit b. Velit ölümü yaklaştığında şöyle diyecekti: "Yüz kadar çarpışmaya katıldım. Vücudumda kılıç yarası, mızrak yarası, ok yarası bulunmayan bir karış yer yok. Ama bakın, develer gibi yatağымda ecelimle ölüyorum." (Ed-Dîneverî, Ebubekir Ahmed b. Mervan, el-Mecalis [I-VIII+II, Bahreyn, 1419] III, 194.)

Yine sahabilerden Bera b. Malik "Topluca savaşırken öldürdüklerimiz dışında bire bir çatışmalarda yüz müşrik öldürmüş bir kimse olarak acaba yatağымda mı öleceğim." (Abdurrezzak, el-Musannef, [I-XI, el-Mektebetü'l-İslamî, ikinci baskı 1403] V, 233.) diye endişe duyuyordu.

Her şeye rağmen yine de şehadeti istemek, onun taliplisi olmak gerekir. Bunu yürekten yapabilmek için epey yol kat etmiş olmak, şehitliği samimiyetle isteyebilmek gerek. Mümin bunu yapar da şehit olmadan eceliyle ölürse sırf bu samimi duruşun mükâfata olarak şehitler makamını elde edebilir. (Müslim, İmare, 157.)

Şehitlik bizdeki anlamı ile İslam'a mahsus bir kavramdır. Hristiyanlıktaki şehitlik kavramı (Martyrdom) kelimenin lafzi anlamı (şahitlik) ile sınırlıdır. Hristiyanlıkta havariler Hz. İsa'nın hayatında gözlemledikleri şeyler kadar onun öğretilerinin de şahidi oldukları için şehittirler. Nitekim bu yaklaşımın hareket noktası olan tarihi olayı Kur'an-ı Kerim bize aktarmaktadır. (Âl-i İmran, 3/52-53.) İslam'da şehadet kavramı ise kelimenin lafzi anlamını aşarak şahitlik, Allah'ın dini uğruna canını feda etme temeline dayalı başka boyutlara taşımıştır. "Şehide niçin şehit denilmiştir?" sorusuna verilen cevaplar bu anlam boyutlarını ortaya koymaktadır: "Allah Teala ve melekler, onların cennetlik olduklarına şahitlik ederler.", "Ruhunu teslim ederken Allah'ın kendine hazırlamış olduğu sevap ve mükâfata şahit olur, görür." "Rahmet melekleri onların yanında bulunur ve ruhlarını alır." da onun için şehit adını almışlardır.

Şehitlik bir "Vur ki öleyim." durumu değildir. Yahut şöyle diyelim: Müslümanın öncelikli hedefi şehitlik değil, gerektiğinde şehit olabilmektir. Bu gereklilik ne zaman ortaya çıkıyor; din ve onun şekillendirdiği değerler tehlikeye maruz kaldığı zaman. Demek ki cihat/savaş ve şehit olmak mecbur kalınca başvurulacak durumlardır. Asıl amaç şehit olmak değil, değerleri korumaktır. Asıl mücadelenin verilmesi gereken yer için bu noktaya gelmesini önleyecek faaliyetler alanıdır. Eğer amaç

şehit düşmek olsaydı şüphesiz bu makama en çok layık olan Hz. Peygamber ona ulaşırđı. Oysa bakınız ne buyurmuş Allah'ın Rasûlü: "Canım elinde bulunan Allah'a yemin ederim istedim ki Allah yolunda savaşp öldüröleyim sonra diriltileyim, sonra öldürölüp tekrar diriltileyim, daha sonra tekrar öldüröleyim ve diriltileyim." (Buhari, Temenni, 1.)

Ümmetin güven içinde olmasını sağlayacak şartları hazırlamak şehit olmaktan önceliklidir. Birincisi asli ve tabiidir; ikincisi ise zorunlu hallerle kayıtlıdır. Her iki durumun birbiriyle ilişkisini çok güzel bir şekilde ortaya koyan "Hazır ol cenge, ister isen sulh u salah." sözü buraya çok yakışıyor.

Edebiyatımızda, şehitlik makamını Mehmet Akif kadar başarı ile dile getiren kimse yoktur desem hata etmiş olur muyum? Onlara karşı ne derece minnet borcu içinde olduğumuzu onun kadar güçlü bir şekilde dile getirmek her kalemin harcı değildir: "Bu taşındır diyerek Kâbe'yi diksem başına... / Yine bir şey yapabildim diyemem hatıranı." diye onların haklarını ödeme konusundaki çaresizliğini dile getiriyor şair. Çünkü bu kahramanlar sadece bir coğrafya parçası için değil asıl, İslam imanının son sığınağı durumundaki yüksek paha biçilmez konumdaki muazzez topraklar için can vermiş, şehit olmuşlardır. "Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor tevhidi" mısraı içi boş bir şairane bir duruşu değil, bir yönüyle hakikatin ta kendisini temsil ediyor.

Söz buraya gelmişken şairin beytini tamamlamamak olmaz: "Bedrin arslanları ancak bu kadar şanlı idi." Bedir şehitleri ile Çanakkale şehitleri arasında bir kıyaslama var bu mısrada, üstelik de diğerine eşit olmakta zorlanan taraf Bedir şehitleri imiş gibi lafzı bir görüntü söz konusu. Evet, Çanakkale şehitlerinin yeri belli ve çok yücedir; ama onların Bedir şehitleri ile mukayesesi bazı gönüllere pek hoş gelmemiş ve Akif merhumu bu noktada eleştirenler olmuştur.

İfade edelim ki Mehmet Akif merhumun bu mısraına yöneltilen eleştiriler bizce isabetli görünmüyor. Çünkü beyitte Bedir şehitleri, düşünölenin tam aksine yüceltilmiştir. Şöyle ki; mısraı oluşturan cümle, edebi sanatlardan "teşbih-i maklub" (ters benzetme) temeli üzerine kurulmuştur. Bu benzetme türü normal teşbihlerdeki gibi zayıfı güçlü olana benzetmek yerine, mübalağa sanatına dayalı olarak güçlüyü (örneğimizde Bedir şehitleri) "zayıf"a (Çanakkale şehitleri) benzeterek, zayıfı övmek yöntemidir. Yüksek bir anlatım gücü sağlaması açısından divan edebiyatında sıkça kullanılmıştır. Öte yandan şairin bu benzetme ile dikkat çekmek isteğı bir ortak nokta "Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor tevhidi." cümlesinde gizlidir. Bilindiğı gibi Bedir savaşı Müslömanların var veya yok olma savaşı idi. Eğer Müslömanlar yenilse idi tevhit inancının ihya etmeyi hedefleyen İslam imha edilecekti. Nitekim Hz. Peygamber savaş öncesinde "Allah'ım, şu bir avuç Müslöman ölürse yeryüzünde sana ibadet edecek kimse kalmaz." (Müslim, Cihad, 1763.) diye dua etmişti. Çanakkale Savaşı ve onu takip eden süreç de Müslömanlık açısından aynı niteliğı taşıyordu. Akif'i bu benzetmeye yönelten temel sebep de işte bu ortak özellik olmalıdır.

Şehitlik makamına İslam'ın attettiğı payenin büyüklüğü şairin duygu dünyasını resmeden kalemi üzerinden şehitlerin fiziki bünyelerine de yansınca olacak olur ve onları içine sığdıracığı kabir bulunamaz. Mezarı ne kadar büyük kazarsanız kazınız, şehidin makamı ondan da büyük olduğu için şair yürek şiirin yazılması süresince belki onlarcasını yaşadığı çaresizliklerden bir başkasıyla daha yüz yüze gelmiştir. "Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın? 'Gömelim gel seni tarihe' desem, sığmazsın." yüceltmesi ile onu sığabileceğı tek ortam olarak ebediyetlere havale eder.